

ÎNCEPUTURILE BISERICII „SFINȚII VOIEVOZI” DIN POMETE – TÂRGU-NEAMȚ

Silviu VĂCARU¹

Cuvinte Cheie: Cetatea Neamț, Biserica „Sfinții Voievozi” Târgu-Neamț, ruine cetate, Mănăstirea Râșca.

Keywords: Neamț Fortress, Church of the „Holy Voivodes” Târgu-Neamț, fortress ruins, Râșca Monastery

Aproape de baza dealului și a cartierului Pometea din Târgu-Neamț, unde acesta se întâlnește cu drumul ce duce spre băile Oglinzi, se înalță de aproape două secole o biserică ale cărei începuturi sunt încă învăluite în mister, atât data întemeierii cât și ctitorii acesteia fiind uitați. De aceea, pornind de la considerentul că, atât enoriașii dar și preoții care slujesc într-o biserică ar trebui să îi știe pe cei care au ridicat sfântul lăcaș și s-au ostenit să ofere daruri pentru a-l înzestra, cu dorința ca generație după generație să nu-i uite, ci să-i pomenească, încercăm să deslușim când, cum și de către cine a fost construită biserica Sfinții Voievozi.

Prin urmare, socotim că și noi, cei de astăzi, trebuie să cunoaștem adevăratul „act de identitate” al bisericii la care părinții, bunicii, străbunicii și alți înaintași ai noștri au făcut dani sau au adus jertfă din puținul lor, pentru cei care părăsiseră acest pământ. Din pricină că nimeni nu avut răbdare și nici nu și-a dat interesul să caute „tot mai în urmă, apa proaspătă a documentelor și a textelor”, ajungând „chiar la izvoare ... la vechile arhive”², noi, cei care am fost botezați în cristelnița acestei biserici, suntem datori a încerca să ridicăm vâlul gros al mistificărilor, al plâsmuirilor, al informațiilor care nu au nimic în comun cu realitatea. Cei mai mulți care au scris câte ceva despre biserică au preluat fără a separa lucrurile adevărate de poveștile auzite de la bătrâni, și, mai grav, au creat în mod intenționat (sperăm că nu!) propriile interpretări în legătură cu trecutul acestui monument. De aceea, ne va fi greu să înlăturăm balastul turnat ani de zile peste adevărata istorie a Bisericii „Sfinții Voievozi” din Pomete. Nu este imposibil totuși să aducem la zi întâmplările de altădată. Dacă vom aștepta descoperirea întregului material istoric, este posibil ca să nu mai ajungem să mai scriem vreodată istoria. Așadar, tot ce este greșit în scrierile anterioare poate fi îndreptat cu noile informații scoase din arhive sau din diferite publicații greu accesibile publicului larg. Acest lucru îl vom încerca și noi în cele ce urmează.

¹ Institutul de Istorie „A. D. Xenopol” din cadrul Academiei Române – Filiala Iași, IAȘI.

² Emmanuel Le Roy Ladurie, *Montailou, sat occitan de la 1294 până la 1324*, vol. I, traducerea, prefață și note de Maria Carpov, București, 1992, p. 12.

Istoria acestei case a Domnului, cu hramul „Sfinții Voievozi”, este strâns legată de locuitorii care au trăit în jurul sfântului lăcaș de cult, la care au venit cu smerenie să se închine, aici trăindu-și cele mai importante clipe spirituale din viață cum ar fi botezul sau cununia.

Primele însemnări livrești despre biserică se pare că aparțin lui Narcis Crețulescu, fost stareț al Mănăstirii Neamț, care, în lucrarea sa intitulată *Istoria Cetății Neamțu schițată pe scurt*, publicată în anul 1905, susține că „satul Pometea și târgul Urania din sași, pe capul Corciovei, unde a fost biserica cu hramul Sf. Arhistrateg Mihail-Minunea de la Colosa, 6 septembrie, aici, în târg, a fost la această biserică și vlădică (episcop) săsesc, care îngrijia de toți sașii, câți erau pe aceste locuri. În urmă biserica înnoită de mai multe ori până a ajuns la noi și este acum biserica Sf. Voievozi din Pometea, înnoită”³.

Din acel moment, timp de aproape 120 de ani, mai mulți autori amatori au preluat sursa primară, fără a încerca să consulte documentele care ar putea să ateste sau să conteste veridicitatea celor scrise de starețului Narcis Crețulescu, transformând biserica din Pometea în cel mai vechi lăcaș de cult din Târgu-Neamț⁴.

Știrile pornite de la o presupusă realitate, amestecate în creuzetul imaginației celor care le-au distribuit, au dus la o combinație cu totul păguboasă pentru adevărul istoric. Lucrările, fie ele de dată mai veche sau mai recentă, de specialitate sau de popularizare, au perpetuat aceste greșeli și nimeni nu s-a ostenit să scoată adevărul la lumină. Tristețea este cu atât mai mare cu cât multe dintre ciudățeniile scrise despre trecutul acestei biserici, aparțin unor „istorici” cu o anumită notorietate locală și care ar fi trebuit să știe că, atunci când faci o afirmație despre trecut, trebuie să ai cel puțin două dacă nu chiar trei date concrete pe care te poți baza.

A duce prima atestare a lăcașului de cult undeva spre secolele XIII-XIV⁵ înseamnă să pângărești sufletele curate ale celor care au contribuit cu bani și poate cu muncă la ridicarea acestui edificiu.

Schimbările dese ale preoților, lipsa de interes față de cei care au contribuit prin jertfa lor la zidirea lăcașului în care slujeau și care le asigura traiul, pierderea sau neconsultarea

³ Narcis Crețulescu, *Istoria Cetății Neamțu schițată pe scurt*, București, 1905, p. 22-23.

⁴ Aceeași informație este preluată identic, fără niciun fel de comentariu critic, la Lt. Col. N. Boerescu, *Cetatea Neamțu* (Monografie), 1906, p. 20. La fel procedează într-o lucrare mai recentă și Elena Oboroceanu, *În căutarea sașilor pierduți în Moldova. Eseu*, Piatra-Neamț, 2012, p. 59.

⁵ În anul 1648, când arhiepiscopul Marco Bandini face o vizită a comunităților catolice din Moldova trece și prin Târgu Neamț, consemnând că aici sunt „trei biserici de lemn ale schismaticilor” (Marco Bandini, *Codex. Vizitarea generală a tuturor Bisericilor Catolice de rit roman din Provincia Moldova (1646-1648)*, ediție bilingvă. Introducere, text latin stabilit, traducere, glosar: prof. univ. dr. Traian Diaconescu, Iași, 2006, p. 206) în afară de mănăstirea din interiorul cetății, și una catolică „construită meșteșugit din lemn, pe o temelie de piatră, în locul unde se aflase altădată o capelă cu hramul Înălțarea Sfintei Cruci”, ridicată în 1629 (*Ibidem*, p. 202). Nu spune că ar exista o biserică catolică undeva în apropierea târgului.

arhivei ne determină să afirmăm că, la începutul secolului al XX-lea, nu se mai știa când și de cine a fost zidită biserica. Referindu-se la acest aspect, cu ani în urmă, Ioan Caproșu atrăgea atenția că „multe dintre bisericile clădite pe bază de contribuții colective, și care nu sunt nici ctitorii domnești, nici ctitorii boierești”, nu au „pisanie care să ne indice data certă a clădirii ei”⁶. Numai astfel se poate explica de ce în *Anuarul Casei Bisericii*, unde sunt trecute informații despre biserici (starea lor de conservare, din ce materiale sunt construite, anii zidirii etc.) și despre preoți (numele, studiile, de unde au venit etc.) se consemnează faptul că lăcașul de cult este din piatră, zidit între anii 1824-1832, efectuându-se o reparație generală între anii 1897-1900⁷.

Acum, printre sursele de informare a oricărui doritor de a cunoaște trecutul unui monument, se află și internetul⁸. Aici se găsește monografia bisericii⁹, nesemnată, dealtfel, care nu este altceva decât o preamărire adusă actualului preot paroh. Aceasta nu ne ajută cu nimic în descifrarea tainelor începuturilor bisericii, ba dimpotrivă, pune în circulație un număr mare de neadevăruri. După ce susține că pe locurile din apropierea bisericii ar fi trăit o comunitate catolică și că aceasta ar fi avut o biserică rămasă în ruină, autorul necunoscut, scrie următoarele: „La începutul secolului al XVIII-lea, în zona Neamțului, s-au stabilit foarte mulți negustori de origine armeană și, în dorința lor de a avea un locaș de cult propriu de rit ortodox armeano-gregorian au cumpărat, de la puținii catolici rămași, biserica rămasă în paragină. Armenii părăsesc orașul, la sfârșitul secolului al XVIII-lea, în favoarea altor centre urbane mai prospere din punct de vedere economic, biserica rămânând pustie. După o perioadă de timp credincioșii din Pometea și Pârâu-Ursului, care nu aveau un locaș de cult, au cerut aprobarea Mitropoliei să ocupe biserica armeană. Mitropolia Moldovei a obținut aprobarea de la Episcopia Armeană din Suceava pentru cedarea bisericii comunității ortodoxe din Tg. Neamț, aceasta fiind de mult timp părăsită și într-o stare deplorabilă. În anul 1834, după mai multe calcule și consultări între slujitorii bisericii și conducerea Mănăstirii Neamț – pe moșia căreia se afla biserica armeană, se decide construcția unei noi biserici, potrivit cerințelor mijlocului de secol XIX, din piatră și cărămidă, în imediata apropiere a bisericii vechi. După trei ani de osteneală, la 8 noiembrie 1837, biserica a fost

⁶ Dan Bădărău, Ioan Caproșu, *Iașii vechilor zidiri*, Iași, 2007, p. 379.

⁷ Preot paroh era Haralamb Marcoci, născut la 10 februarie 1866, absolvent al Seminarului inferior, venit aici de la biserica Sf. Gheorghe din același oraș (*Administrațiunea Casei Bisericii. Anuar*, București, 1909, p. 322).

⁸ Cu toate acestea, noi rămânem tradiționali și suntem consecvenți unui mare adevăr susținut de Ștefan Sorin Gorovei și anume: „În arhive și în diverse publicații greu accesibile – prin vechimea lor, prin tirajul lor foarte restrâns sau prin limba lor – stau, încă neintroduse în circuitul științific de la noi și, deci, nepuse la îndemâna cercetătorilor, cantități mari de știri care privesc trecutul nostru. A le aduce la cunoștința publică pe măsură ce specialiștii le «dezgroapă» din arhive și din biblioteci, devine, astfel, o obligație elementară” (Ștefan S. Gorovei, *Cuvânt înainte*, în *Izvoare străine pentru istoria românilor*, vol. III/3, volum îngrijit de Ștefan S. Gorovei, Iași, 1988, p. XII).

⁹ <https://sfvoievozi.mmb.ro/1580-scurta-monografie-parohiei> (accesat: 26.02.2025).

pregătită pentru sfințire. Slujba de sfințire a fost oficiată de către Mitropolitul Moldovei Veniamin Costache, alături de un sobor de preoți în frunte cu părintele Mardarie – starețul Mănăstirii Neamț¹⁰.

Este greu de crezut că pe acel loc a existat o comunitate catolică (cercetările arheologice de dată recentă demonstrează că, pe platoul pe care se află biserica, nu sunt decât urme de locuire cucuteniană și din epoca modernă, secolele XIX-XX¹¹) și că aceasta ar fi putut vinde o biserică armenilor. De asemenea, este dificil de demonstrat, știind cât de puține sunt documentele de la începutul veacului al XIX-lea, că a existat vreodată o discuție a credincioșilor din Pometea și Pârâu-Ursului cu înalții prelați ai Mitropoliei în vederea preluării unei biserici armenesti și că, la rândul lui, mitropolitul a purtat discuții cu episcopul armean de la Suceava. Fără a avea niciun fel de parti-pris socotim că nimeni nu poate să demonstreze că „după mai multe calcule și consultări între slujitorii bisericii (*care?*) și conducerea Mănăstirii Neamț – pe moșia căreia se afla biserica armeană, se decide construcția unei noi biserici, potrivit cerințelor mijlocului de secol XIX, din piatră și cărămidă”. Dacă s-a hotărât să se facă o zidire nouă de ce s-ar fi cumpărat una veche? De asemenea, la începutul veacului al XIX-lea nu se cunoaște a exista cerințe speciale pentru ridicarea unei bisericii. Ar fi interesant de știut unde a găsit autorul această legislație referitoare la construcția bisericilor din Moldova? Până va apărea un răspuns concret la această întrebare, credem că fiecare comunitate, în funcție de puterea financiară pe care o avea și de câți bani putea să strângă prin condica de milostenie, construia o biserică mai mare sau mai mică, din lemn sau din piatră. După cum vom vedea mai departe, nici data începerii construcției, nici cea a terminării acesteia nu este corectă, cum nici faptul că a fost sfințită de Veniamin Costachi alături de un sobor de preoți în frunte cu părintele Mardarie – starețul Mănăstirii Neamț, nu este adevărat. Dar, pentru istoria bisericii, cu toate că susținem un neadevăr, este plăcut să afirmi în fața credincioșilor că a fost sfințită de Mitropolitul Țării Moldovei.

Tot aici se mai spune că, între anii 1987-1989, „Acoperișul a fost făcut după o combinație de modele preluate de la mănăstirile Sihăstria și Râmneț, în stilul bisericilor moldovenești ștefaniene, cu două nave separate de o turlă impunătoare ridicată pe naos¹². Frumoase cuvinte, dar să faci această combinație de acoperiș peste o biserică de secol XVIII este ca și cum ai pune unei persoane îmbrăcată cu o blană de oaie, un joben pe cap. De asemenea, se menționează eronat că Mănăstirea Râmneț (județul Alba, Transilvania) ar fi în

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ Constantin Preoteasa, Roxana Munteanu, Dorin Nicola, Gheorghe Dumitroaia, *Cercetări arheologice de la Târgu Neamț – Dealul Pometea*, în *Mem. Antiq.*, XXIV, 2007, p. 303. Interesante sunt și dovezile osteologice descoperite cu prilejul acestor săpături (Florentina Olemiuc, Luminița Bejenaru, *Resturi faunistice și umane descoperite în situl arheologic de la Târgu Neamț-Dealul Pometea (județul Neamț, România)*, în „Arheologia Moldovei”, XXXIV, 2011, p. 305.

¹² <https://sfvoievozi.mmb.ro/1580-scurta-monografie-parohiei> (accesat: 26.02.2025).

Moldova și că stilul ștefanian este întâlnit la biserica de la Sihăstria construită la mai mult de trei secole după trecerea în neființă a marelui voievod.

Într-un alt material, profesorul Emanuel Balan afirmă despre biserică următoarele: „Amintită în Catagrafia de la 1820, se afla într-o situație de degradare, așa cum reiese și din documentul *Isprăvniciei Neamțului* din 1834, conform căruia epitropii bisericii au luat piatră din zidăria Cetății Neamț pentru a „*prefaci biserica*”. Reconstrucția bisericii a început chiar în același an și s-a încheiat în 1837, fiind sfințită în 1838 în prezența arhiereului Meletie Racoviță¹³. Mai departe, același autor scrie: „Biserica a fost sfințită la 25 martie 1857. Construcție din piatră cu trei turlle, dar la refacerea ei din 1899-1900, a rămas fără ele. La reparația din 1941, preotul paroh Radu Teodorescu i-a adăugat o turlă¹⁴ și că „abia pe la 1900 lucrările de refacere a acoperișului au fost încheiate, fiind construit pridvorul și pictat interiorul de către pictorii Vasile Muraru și Vasile Vodă¹⁵. Și aici, credem că este necesar să facem câteva comentarii pentru că, normalele îndreptări le vom face atunci când vom aborda momentul ridicării bisericii. Astfel, în primul rând, în *Catagrafia* fiscală din anul 1820, pe care nu credem că autorul a văzut-o în original, nu se face nicio referire la modul cum arăta construcția bisericii, ci numai la numărul de supuși pe care-i avea¹⁶. De asemenea, menționăm că, la acea dată, în Pomete era o biserică de lemn și nu aceasta de piatră pe care o vedem noi astăzi. În al doilea rând, se pomenesc două sfințiri ale ei și anume una în anul 1838 și a doua la 25 martie 1857. Oare, în mai puțin de două decenii, s-au adus așa de mari transformări monumentului încât a trebuit să fie resfințit? La cele scrise de Emanuel Balan trebuie adăugat încă un amănunt care nu poate fi trecut cu vederea. De la început, biserica a avut o singură turlă și nu trei, ceea ce ne determină să credem că autorul a preluat informația fără a avea o documentare făcută pe baza actelor de arhivă și că toate referirile la construirea sau dărânarea turelor sunt doar presupuneri. Și în acest caz avem o serie de afirmații fără a le proba cu dovezi demne de încredere, ele ducând în eroare cititorii de bună credință. Cât despre pictori, știm sigur că unul dintre ei nu ar fi putut să picteze biserica în primii ani ai secolului al XIX-lea așa cum se afirmă, dintr-un simplu motiv, acela că, probabil, încă nu se născuse sau era mult prea mic. Pictorul bisericesc Vasile Muraru stătea iarna până prin anii 70 ai secolului trecut la cumnatul lui, Sârghi Gheorghe, enoriaș al bisericii care locuia pe strada Veteranilor, nr. 31, și picta tablouri cu tematică religioasă, pe care le vindea celor din

¹³ Emanuel Balan, *Biserica „Sfinții Voievozi Mihail și Gavril” din Pometea*, în „ZiarTarguNeamț.RO”, 25 noiembrie 2017. O copie a articolului, inclusiv nota că despre istoria unei posibile biserici catolice aflată în apropierea Sfinților Voievozi va vorbi într-un material viitor, este publicată și în Emanuel Balan, *Târgu Neamț. File de istorie locală*, Editura Pim, Iași, 2020, p. 149. Autorul ia informația din lucrarea lui Gavril Luca, *Târgu Neamț. Monografie*, editor Gheorghe Dumitroaia, Piatra-Neamț, 2008, p. 369, fără a menționa că, aici, trimiterea la documentul respectiv este una greșită. Când vom analiza cele scrise de Gavril Luca vom face cuvenitele corectări.

¹⁴ Emanuel Balan, *Târgu Neamț. File de istorie locală*, p. 149.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ ANI, Vistieria Moldovei, dosar 2/1820, f. 72 v.

Pomete. Probabil că, lucrari de-ale lui mai sunt și acum la urmașii celor de atunci. În familia mea există un astfel de tablou rămas de la bunica mea maternă.

Asupra istoriei bisericii se oprește și Gavril Luca în lucrarea sa *Târgu Neamț. Monografie*, unde afirmă că, în anul 1834 „probabil că se afla într-o stare de degradare accentuată”¹⁷. Autorul, la trimitere, spune că informația a fost luată din studiul lui Dumitru Constantinescu, *Sate nemțene dispărute (I). Răteștii*, publicat în „Memoria Antiquitas”, III, 1971, Piatra Neamț, fără a preciza însă pagina¹⁸. Citind textul la care face referire, nu am găsit nicăieri această informație. Dar cele spuse sunt corecte, luate dintr-un studiu al aceluiași autor, intitulat *9 documente moldovenești inedite (1834)*¹⁹. La 8 august 1834, Vasile Gorgos, priveghetorul Ocolului de Sus, trimitea o adresă către Isprăvnicie prin care, printre altele, informa „c-uni(i) din epitropi(i) bisăricii Mai Marilor Voe(i)vozi din N(e)amță, vo(i)esc a prifaci aci besărică au scos o somă de piatră de la cetate, surpând-o de sus, din zădă și păra acum n-au zăditu, dară au a să apuca acu, curăn(d), de zădiri și vor întrebuița-u în zădi(u). Pentru aceas(ta) ce dezlegari, dac(ă) va fi poronca cinst(itei) Is(prăvnicii), ca să o opresc și pe acei(a), sau să rămăe, după cum au scosu, pentru a lor trebuință”²⁰. Răspunsul Isprăvniciei vine la 14 august și spune următoarele: „pentru piatră ci au dăr(ă)mat din ace cetate, dacă păra acum va fi apucat a să și rădica de cătră acei ci au dărâmat-o va rămăne bine rădicată”²¹.

De asemenea, Gavril Luca, fără a menționa de unde a luat informația, face referire la *Sinodicul* din 1872 și vorbește despre *Pomelnicul* bisericii, unde se afirmă că «prin osteneala preotului Chiriac s-au zădit din nou din piatră la anul 1857 martie 25»²². El este de părere că, în pomelnic este o greșeală deoarece, la acea dată, în biserică slujea preotul Constantin. Nu avem imaginea cu pomelnicul și nici nu ni se spune unde poate fi găsit, dar credem că este o citire greșită a cifrei 5, care în realitate este 3. În *Sinodic* se arată că a fost terminată în 1837 de către preotul Chiriac, ceea ce este adevărat. Așadar, nici informația din *Pomelnic* nu este una falsă.

Dar până să ajungem să prezentăm istoria construirii actualei biserici din piatră din Pomete, să aruncăm o scurtă privire asupra știrilor oferite de documente despre preoții slujitori la biserică din mahalaua Pomete. Locuirea în această zonă a orașului este relativ nouă deoarece satul nu apare în catagrafia întocmită între 1772-1774 de administrația rusă, ceea ce ne duce cu gândul la faptul că primii locuitori erau de curând așezați²³ aici, posibil

¹⁷ Gavril Luca, *Târgu Neamț. Monografie*, editor Gheorghe Dumitroaia, Piatra-Neamț, 2008, p. 369.

¹⁸ Dumitru Constantinescu, *Sate nemțene dispărute (I). Răteștii*, publicat în *Mem. Antiq.*, III, 1971, p. 509-520.

¹⁹ Idem, *9 documente moldovenești inedite (1834)*, în *Mem. Antiq.*, II, 1970, p. 505-510.

²⁰ *Ibidem*, p. 507; pentru că există mici greșeli de lectură am preferat să folosim transcrierea noastră, vezi ANI, Isprăvnicia Neamț, tr. 634, op. 696, dosar 35, f. 5.

²¹ ANI, Isprăvnicia Neamț, tr. 634, op. 696, dosar 35, f. 7 v.

²² Gavril Luca, *op. cit.*, p. 369.

²³ În februarie 1757, Constantin Racoviță întărea Mănăstirii Neamț tot locul domnesc din Târgu Neamț, cu toată moșia din jurul târgului, cu mahalalele Humulești, Pometea și Pârâul Ursului (Lt.

fiind localnici din jurul târgului, dar și bejenari veniți din zona Transilvaniei cărora li s-au alăturat așa-ziii ruși, în realitate fiind populație de peste Prut²⁴. Spre această concluzie ne conduce și faptul că satul Pomete este întâlnit în harta întocmită de F. G. De Bawr între 1768 și 1774²⁵. Considerăm că, la scurt timp după întemeierea satului în zona unde erau livezile²⁶ târgoveților, dar și pădurea, acesta se unește cu târgul, însă înainte de 1803²⁷, când este menționat ca mahalala a orașului²⁸. Posibil ca locuitorii de aici, împreună cu credincioșii din Valea Ursului, să fi avut aceeași biserică la care mergeau să se închine. Nu știm când a fost ridicată aceasta, dar în *Catagrafia* din anul 1820 sunt pomeniți, după cărțile domnești pe care le aveau, 10 breslași ai preoților de la biserica Sfinții Voievozi din Pometea, în condițiile în care, cei de la biserica Sfântul Gheorghe aveau 15, Sfântul Dumitru 9 și Adormirea 4²⁹. Atunci, în Pomete, exista o biserică de lemn unde slujeau unul sau mai mulți preoți din cei

Col. N. Boerescu, *op. cit.*, p. 24). Până în momentul actual al cercetării nu știm la ce document se referă autorul, mai ales că el nu se înscrie în tipicul unui act al timpului. Probabil cel din 5 februarie 1757 (*Istoria sfintelor mănăstiri Neamț și Secu a arhimandritului Andronic Popovici*, vol. I, editori Vichentie Amariei, Florin Țuscanu, Viorel Neculau, *Prefață* de Ion Gumenăi, *Studiu introductiv* de Dormidont Bădărău, Piatra-Neamț, 2015, p. 178), dar în acesta nu sunt pomenite mahalalele. Posibil să fie și aici o mistificare a adevărului.

²⁴ ANI, Mitropolia Moldovei, Condici, dosare 10, f. 11.

²⁵ *Tezaurul toponimic al României. Moldova. Repertoriul istoric al unităților administrativ-teritoriale (1772-1988)*, Partea a 2-a. Unități simple, vol. II, p. 925, sub voce.

²⁶ Ion Creangă în *Amintirile* sale când face descrierea localităților din jurul Humuleștilor spune că „spre crivăț, peste Ozană vine Târgul Neamțului, cu mahalalele Pometea de sub dealul Cociorva, unde la toată casa este livadă mare, Țuțuieii veniți din Ardeal cari mănâncă slănină rancedă, se țin de coada oilor, lucrează lână și sunt vestiți pentru teascurile de făcut oloi, și Condrenii cu morile de pe Nemțșor și pielele de făcut sumane” (Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*, în *Povești, Amintiri, Povestiri*, București, 1987, p. 178-179).

²⁷ La 23 septembrie 1814, domnul trimeea o poruncă fostului mare vornic Manolache Dimache prin care îl informa că a primit jalbă de la locuitorii din satele Pometea și Pârâul Ursului prin care arătau că sunt asupriți cu cele 12 zile ce trebuiau a le face Mănăstirii Neamțului, deoarece „din întru vechime ar fi fost unite cu vatra târgului cu nume de mahalali și însuși stare locului îi adivergești de mahalali fiind tot una cu târgul” (ANI, Mănăstirea Neamț, CXXX/77). Mai târziu, la 22 aprilie 1820, locuitorii „din satele Pometile, Pârâul Ursului și Humulești”, în urma mai multor jalbe date către domn au ajuns la o învoială cu călugării de la mănăstire pentru muncile pe care trebuiau să le presteze (*Ibidem*, XII/2). După cum se vede, satele Pometea și Pârâul Ursului, acum părți ale târgului, conform catagrafiei fiscale din acel an, erau considerate de mănăstire ca fiind sate separate.

²⁸ *Ibidem*; vezi și *Tezaurul toponimic al României. Moldova. Repertoriul istoric al unităților administrativ-teritoriale (1772-1988)*, Partea a 2-a. Unități simple, vol. II, p. 925, p. 1196, *vocea Târgu Neamț*; nici în condica Vistieriei din 1816 nu apare ca sat separat locuitorii fiind probabil integrați la mahalagii târgului; vezi și Corneliu Istrati, *Condica Vistieriei Moldovei din anul 1816*, Iași, 1979, p. 8.

²⁹ ANI, Vistieria Moldovei, dosar 2/1820, f. 72.

menționați în *Catagrafie*³⁰. Primul lăcaș de cult, așa cum reiese din documente, era din lemn și pare să fi fost ridicat undeva între ultimii ani ai veacului al XVIII-lea și începutul celui următor atâta timp cât o parte din preoți și alți oameni ai bisericii erau veniți „la cererea ctitorilor”³¹.

La 1 ianuarie 1829 era trimisă o „Înștiințare pentru slujitorii preoți ai bisericii și a copiilor lor parte bărbătească și fâmeiască ce să află în Pometile, mahalaoa Târgului Neamțului la biserica Mai Marilor Voievozi pe anul acesta”³² semnată de ierei Zaharia duhovnic și ierei Chiriac Stamatin. În recensământ sunt înregistrați toți slujitorii de la biserică împreună cu familia, fiecăruia dintre ei menționându-i-se și vârsta. De asemenea, este prezentată pe scurt pregătirea profesională și locurile pe unde au slujit.

În parohie erau 84 de case în care trăiau moldoveni, ungureni și ruși, 167 de persoane parte bărbătească și 152 de persoane parte femeiască, un total de 319 persoane³³.

Într-o „biserică de lemn cam slabă înlăuntru, îndestulată cu podoabile, veșmintele și cărțile” având și două clopote, slujeau următorii preoți:

1 Zaharie duh(ovnic), de 58 de ani, căsătorit cu Ioana de 47 de ani, având trei copii: Gheorghie de 15 ani, care „învață la cântări”, Catinca de opt ani și Bălașa de șase ani. Era „de neam moldovan, ficior de mirean, hirotonit de preosfinția sa mitropolitul Iacov cu păcuenie din anul 1798 aprilie 16 și rânduit la popor în Târgul Neamțului, la biserica cu hramul Adormirea Maicii Domnului, și cu carte de mutare din anul 1805, în satul Cozmești, ținutul Iașului, din porunca smeritului Dimitrie, episcop al Benderului-Achermanului vecearăi Mitropoliei Moldovei să fie slujitoriu bisericii ruse și grecești din poftirea mării sale polcovnicului Manoil Balș răposat, cu carte de mutare din anul 1811 dechem(brie) 19. Și de acolo din poftirea dumisali Dimitrache Ghica s-au mutat la biserica în satul Țabucanii, ținutul Neamțului, cu carte de mutare a preosfințitului mitropolit Veniamin din anul 1824 april(ie) 30. Iarăși prin carte de mutare a preosfințitului mitropolit Veniamin prin cererea ctitorilor și a epitropilor a bisericii Sfinților Mai Marilor Voievozi, în mahalaoa Târgului Neamțului, Pomete, s-au așăzat slujitoriu duhovnic bisericii Sfinților Voievozi unde și acum se află”³⁴.

2 Preotul Ștefan, de 50 ani, căsătorit cu Paraschiva de 49 ani. „De neam moldovan, ficior de preot. Hirotonit de preosfinție sa vlădica Nicodim din anul 1801, iară păcuenie prădată de turci, prin rânduire preosfințitului mitropolit Iacov la popor în Târgul Neamțului la biserica Adormirii Maicii Domnului și cu carte de mutare, iarăși prădat de turci, rânduit

³⁰ În *Catagrafia* din 1820 la rubrica „Preoți și alți slujitori a bisericilor” din Târgu Neamț au fost trecuți: preoții Ștefan, alt Ștefan, Adam, Cozma, Dimitrii, Toader, Ioan, Stavarachi, Gheorghii, Vasiliu, diiaconii Gherasim, Simion și dascălii Paraschiv și Stratul (ANI, Vistieria Moldovei, dosar 2/1820, f. 73 v.)

³¹ Idem, Mitropolia Moldovei, Condiri, dosar 10, f. 10 v. 11 r. și 11 v.

³² *Ibidem*, f. 10.

³³ *Ibidem*, f. 10 v.- 11 r.

³⁴ *Ibidem*.

de preosfinție sa mitropolit Veniamin la popor în Pometile, mahalaua Târgului Neamțului, la biserica cu hramul Mai Marilor Voievozi unde și acum se află³⁵.

3 Preot Chiriac de 29 ani, căsătorit cu Smaranda de 20 ani. Avea o fetiță, Ecaterina, de doi ani. „De neam moldovean, ficior de preot, hirotonit de preosfinție sa mitropolit Veniamin cu păcuenie din anul 1827 februarie 27, rânduit fiind la popor în satul Pometile, mahalaua Târgului Neamțului, la biserica cu hramul Mai Marilor Voievozi unde și acum se află³⁶.

4 Diacon Pavel de 60 de ani, văduv, având copii pe Costantin de 26 de ani, învățat, căsătorit cu Maria de 20 de ani, Ioan de 16 ani, care învață la ceaslov, Maria de 14 ani, Ilie de 10 ani, învață la vecernie, și Smaranda de 9 ani. „De neam moldovean, ficior de mirean, horotonisit de preosfinție sa chir Nicodin Sinadon, cu păcuenie din anul 1806 dechem (vrie) 15, prin rânduire preosfințitului mitropolit Veniamin la popor în satul Pometile, la mahalaua Târgului Neamțului, la biserica cu hramul Mai Marilor Voievozi³⁷.

5 Dascâl Paraschiv de 37 ani, văduv, având copii pe Ștefan de 12 ani care învață la ceaslov și Smaranda de 8 ani. „De neam moldovan, ficior de mirean, cu carte de dascălie din anul 1820 fev (ruarie) 3 și cu primirea preoților și poporenilor s-au pus dascâl la această biserică unde și acum se află³⁸.

6 Ponomar³⁹ Ioan de 26 ani, căsătorit cu Safta de 20 de ani. „De neam moldovan, ficior de mirean, cu carte de ponomar din anul 1827 april (ie) 9, priimit de preoți și poporeni la această biserică unde și acum să află⁴⁰.

7 Dascâl Stratul de 40 de ani, căsătorit cu Iftimie de 35 ani, având un fiu de 14 ani care învață la ceaslov. „De neam moldovean, ficior de mirean, cu carte de dascălie din anul 1823 mai 12. Priimit fiind de preoți și poporeni la această biserică unde și acum se află⁴¹.

8 Dascal Thoma de 28 ani, căsătorit cu Maria de 25 ani, având o fiică Mărgărinta de 4 ani. „De neam moldovean, ficior de preot, priimit de preoți și poporeni la această beserică unde și acum se află⁴².

9 Starostele Chirilă de 55 de ani, căsătorit cu Palaghie de 50 de ani. „De neam ungurean, ficior de mirean, cu primirea ctitorilor și a preoților și poporeni. S-au pus staroste la această beserică unde și acum se află⁴³. Interesant este că starostele Chirilă este ungurean, adică venit din părțile Transilvaniei, fiind acceptat de credincioși, de ctitori (dacă nu era și

³⁵ *Ibidem.*

³⁶ *Ibidem.*

³⁷ *Ibidem.*

³⁸ *Ibidem*, f. 11 v.

³⁹ Paraclisier.

⁴⁰ ANI, Mitropolia Moldovei, Condiți, dosar 10, f. 11v.

⁴¹ *Ibidem.*

⁴² *Ibidem.*

⁴³ *Ibidem.*

el unul dintre ei) și de preoți ca să aibă grijă de partea materială și să coordoneze destinele acestei biserici.

Tot din acest an avem și o altă catagrafie cu toți poporenii care diferă puțin față de cealaltă statistică în ceea ce privește numărul celor care se spovedeau și se împărțeau la această biserică⁴⁴. Aici sunt trecute nominal 334 de persoane, din care 172 sunt bărbați și 162 sunt femei, iar ca număr de familii sunt 81. Interesant este faptul că din cele 81 de familii, la 14 dintre ele murise soțul (17,2%), din care doi erau slujitori la biserică (diaconul Pavel și dascălul Paraschiv), iar la 5 dintre ele murise soția (6,1%). În total 23,45% din familii aveau decedat unul dintre soți. Cea mai în vârstă familie era cea a soților Stoica, soțul având 78 de ani, iar soția, Icatarina, 71 de ani, cei mai tineri fiind Gheorghe Ciubotaru de 23 de ani și soția sa, Safta, de 21 de ani. Familia cea mai numeroasă era a văduvei Ștefania care avea șase copii. Din cele 162 de femei, mai mult de jumătate (57,40) aveau numele Maria (41), Smaranda (17), Icatarina (16), Anastasia (11) și Ioana (8). La bărbați, cel mai des nume întâlnit era Ioan (26) urmat de Ștefan (14) și Nicolae (8).

Creдем că este destul de interesant pentru cititorul de astăzi să vadă numele familiilor care veneau la această biserică acum aproape 200 de ani în urmă.

Vidomostia satului Pomatile, mahalaoa Târgului Neamțului, pe anul acesta 1829

Caselor	Numărul oamenilor		Poporenii	Anii de la naștere	
	Partea bărbătească	Partea femeiască		Partea bărbătească	Partea femeiască
1	1		Preotul Ștefan	50	f. 7 r.
		1	Preoteasa Paraschiva		
2	2		Preotul Chiriic	28	
		2	Preoteasa Smaranda		25
		3	Ecaterina		2
3	3		Diacon Pavel	60	
		4	Ficior Constantin		26
4	4		Fimeia Marie	20	
		5	Fii Ioan		16
		5	Marie		14
		6	Ilie		10
5	6		Smaranda	9	
		6			

⁴⁴ Idem, Condiri, nr. 1, f. 7-10.

4	7	Dascalul Paraschiv	37	
	8	Fecior Ștefan	14	
		7 Smaranda		8
5	9	Dascalul Stratul	40	
		8 Dăscălița Iftimie		35
	10	Ștefan fecior	14	
6	11	Starostile Chirilă	55	
		9 Soție Palaghie		50
7	12	Ponomar Ioan	26	
		10 Fimeia Safta		20
8		11 Preoteasa Ioana		47
	13	Fiu Gheorghe	15	
		12 Balașa		6
9	14	Neculai Cibotar	30	
		13 Fimeia Marie		26
	15	Neculai	20	
	16	Ștefan	15	
	18	Gheorghie	8	
		14 Dochița		14
				f. 7 v.
10	19	Cozma Solonari	44	
		15 Fimeia Marie		41
	20	Fii Necolai	14	
	21	Ștefan	20	
	22	Ioan	12	
		16 Dochița		15
11	23	Dimitrie Ciubotariu	41	
		17 Fimeia Marie		39
	24	Necolae	12	
	25	Ilie	2	
12	26	Gheorghie Ciubotariu	23	
		18 Fimeia lui Safta		21
	27	Fii Ștefan	10	
		19 Marie		7
		20 Ileana		3
13	28	Thoma Țuțuian	62	
		21 Fimeia Marie		56
	29	Fii Ioan	8	
14	30	Dimitrie Țuțuian	25	
		22 Fimeia Marie		21

	23	Fii Paraschiva		4
15	24	Paraschiva văduv(ă)		63
	31	Fii Antonie	18	
	32	Vasile	12	
16	33	Ionițe Olariu	34	
	25	Fimeia Marie		29
	34	Fii Chirilă	12	
	35	Ghiorghie	6	
	26	Smaranda		2
17	36	Theodor Căruță	31	
	27	Fimeia Marie		29
	37	Fii Costantin	6	
	38	Ion	2	
	28	Ileana		4
18	39	Cozma Condre	26	
	29	Fimeia Iftimie		24
	40	Fii Thoma	10	
	41	Simioan zet Curugă	31	
	30	Fimie Marie		28
19	42	Costantin Condre	32	
	31	Fimeia Ileana		22
	43	Fii Ioan	4	
	32	Casandra		8
	33	Icaterina		6
20	44	Costantin Postolache văduv	48	
	45	Fii Ștefan	14	
	34	Icaterina		16
	35	Casandra		11
	36	Paraschiva		8
				f. 8 r.
21	46	Gavril Ozan	38	
	37	Fimeia Safta		26
	47	Fii Ghiorghie	11	
	38	Casandra		6
	48	Necolai	28	
	39	Fimeia Anastasie		26
22	49	Pavel Postolache văduv	52	
	40	Fii Marie		18
	41	Smaranda		8
	42	Rucsanda		5

23	50	Costantin Olariu	34	
		43 Fimeia Ifrosâna		26
	51	Fii Vasile	7	
	52	Lupul	5	
		44 Margăreta		9
		45 Anastasie		2
24	53	Iftimie Olariu	38	
		46 Fimeia Ana		34
	54	Fii Gavril	5	
		47 Irina		16
25	55	Toader Olariu	31	
		48 Fimeia Icatrena		26
		49 Fii Anastasie		3
26	56	Ioil Postolache	30	
		50 Fimeia Anastasie		27
	57	Fii Ioan	7	
	58	Ghiroghie	5	
		51 Marie		18
		52 Smaranda		8
27	59	Stoica	78	
		53 Fimeia Icaterina	71	
28		54 Anastasie văduvă		51
	60	Fii Lupul	32	
	71	Simioan	30	
		55 Marie		18
29	62	Ilie Butnari	48	
		56 Fimeia Safta		42
	63	Fii Ioan	16	
	64	Theodor	13	
		47 Casandra		11
		58 Icaterina		8
		59 Dochîța		6
30	65	Ioan Bogos	30	
		60 Fimeia Anastasie		26
	66	Fii Theodor	5	
31		61 Palaghie văduvă		56
	67	Fii Vasile	32	
	68	Toader	26	
		62 Smaranda		8

f. 8 v.

	69	Toader a Chirițoai	34	
	63	Fimeia Ioana		28
32	70	Costantin Botezat	34	
	64	Fimeia Marie		26
	71	Fii Necolae	7	
	65	Rocsanda		10
33	72	Ioan Bărbăcari	32	
	66	Fimeia Marie		29
	73	Fii Costantin	9	
	74	Ioniță Bărbăcariu	36	
	67	Fimeia Marie		30
	75	Fii Vasile	3	
34	76	Luca Bărbăiiaru	43	
	68	Fimeia Ileana		40
	77	Fii Grigorie	8	
	78	Gavri	6	
	69	Marie		12
	70	Smaranda		10
35	79	Toader a Săminei	27	
	71	Fimeia Icaterina		22
	80	Fii Vasile	3	
36	81	Ion a Ciubotăriței	38	
	72	Fimeia Icaterina		30
	82	Fii Gheorghie	15	
	73	Marie		8
37	83	Ștefan Budană	62	
	74	Fimeia Theodora		36
	84	Fii Gheoghie	14	
	85	Grigorie	11	
	86	Ioan	3	
38	87	Ioniță Bărbăcaru	72	
	75	Fimeia Marie		68
	88	Fii Simioan	32	
39	89	Pavel Duban	52	
	76	Fimeia Dochița		46
	90	Fii Ioan	20	
	91	Grigorie	18	
	92	Gheorghii	15	
	77	Rocsanda		13
40	78	Ileana vădană		41

	93	Fii Ghiorghie	20	
41	94	Andrei Corugă	50	
	79	Fimeia Sofronie		38
	80	Fii Icaterina		15
				f. 9 r.
42	95	Alecsandru Berbecaru	31	
	81	Fimeia lui Marie		23
	96	Fii Ioan	12	
	82	Paraschiva		10
43	97	Grigorie Bărbăcariu	60	
	83	Fimeia lui Marie		49
	98	Fii Ghiorghie	14	
	84	Smaranda		12
	85	Dochița		8
44	99	Ștefan Savin	50	
	86	Fimeia lui Marie		42
	100	Fii Thoma	14	
	101	Sava	10	
	97	Ioana		10
45	88	Ioana văduv(ă)		52
	102	Fii Luca	32	
	103	Ioan	26	
	89	Ifrisăna		24
	90	Anastasiu		20
46	104	Ioan Cibotariu	41	
	91	Fimeia lui Marie		36
	92	Fii Rocsanda		11
47	105	Vasăle Țuțuiian	34	
	93	Fimeia lui Ava		26
	94	Fii Safta		4
48	95	Anastasiu văduv		50
	106	Fii Ioan	24	
	107	Scridon	13	
	96	Paraschiva		10
49	97	Smaranda vădană		36
	108	Fii Costantin	18	
	98	Icaterina		7
50	109	Vasile Trofin	28	
	99	Fimeia lui Marie		26
	110	Fii Ioan	11	

	111	Antonie	3	
51	112	Dimitrie Ropotă	46	
	100	Fimeia Ioana		36
	113	Fii Ioan	12	
	114	Vasile	8	
	101	Rucsanda		5
52	115	Gavril Țuțuian	26	
	102	Fimeia lui Marie		22
	103	Fii Paraschiva		2
53	104	Ștefanie văduv(ă)		48
	116	Fii Ioan	20	
	117	Manolache	12	
	118	Necolae	8	
	105	Ioana		24
	106	Marie		6
	107	Smaranda		3
				f. 9 v.
54	119	Gavril Nemțușor	52	
	108	Fimea lui Safta		38
	120	Fii Vasile	13	
	109	Smaranda		6
55	121	Ursche Borde	68	
	110	Fimeia Casandra		49
	122	Fii Gavril	16	
	111	Ileana		8
56	123	Priubu Țuțuian	40	
	112	Fimeia Dochița		41
	124	Fii Ioan	4	
57	113	Smaranda vădană		26
	125	Vasile	6	
58	126	Vasile Cosău	40	
	114	Fămeia Anastasie		32
	127	Fii Grigorie	4	
	115	Marie		12
	116	Smaranda		5
59	128	Penu	41	
	117	Fimeia Vasilca		32
	129	Fii Vasile	9	
	130	Gavril	8	
	131	Postolache	3	

		118	Marie		13
		119	Ileana		10
60	132		Gavril Radu	32	
		120	Fimeia Marie		26
	133		Fii State	8	
	134		Theodor	6	
		121	Icaterina		4
61	135		Andrei Burlacu	30	
		122	Anghilina văduv(ă)		50
	136		Fii Ioan	25	
		123	Safta		23
62	137		Ioan Alupei	60	
		124	Fimeia lui Marie		40
	138		Fii Miron	10	
		125	Paraschiva		8
63		126	Irina văduv(ă)		50
	139		Fii Ioan	24	
	140		Iacob	10	
		127	Marie		18
64	141		Necolae	28	
		128	Fimeia Dochîța		24
	142		Fii Ștefan	2	
65	143		Toader Rus	36	
		129	Fimeia Irina		28
	144		Fii Vasile	11	
	145		Ioan	7	
		130	Marie		9
					f. 10 r.
66	146		Hriscu Rus	32	
		131	Fimeia Paraschiva		30
		132	Fii Marie		10
		133	Anastasie		
67	147		Nicolae Sasu	31	
		134	Fimeia Icaterina		26
	148		Fii Grigorie	2	
68	149		Ștefan Strig	26	
		135	Fimeia Icaterina		20
	150		Fii Vasile		
69	151		Ștefan Ungurean văduv	71	
	152		Fii Neculae	20	

		136	Ioana		18
		137	Irina		16
		138	Dochița		10
70	153		Dănilă Stratu	60	
		139	Fimeia Dochița		41
	154		Fii Ștefan	8	
		140	Icaterina		18
		141	Ioana		16
		142	Anastasiu		13
71	155		Gheorghie Dănilă	28	
		143	Fimeia Marie		22
72	156		Theodor	36	
		144	Fimeia Marie		29
	157		Fii Gavril	4	
	158		Alexandru	2	
73	159		Ioan Bărghieriu	38	
		145	Fimeia Icaterina		27
	160		Fii Vasile	10	
		146	Smaranda		7
74		147	Marie văduv(ă)		36
	161		Fii Vasile	9	
		148	Paraschiva		18
		149	Anastasiu		16
75		150	Marie Cumpăneasă văduv(ă)		41
	162		Fii Ioan	26	
	163		Petre	21	
	164		Ștefan	12	
		151	Smaranda		18
76	165		Gavril Savin	54	
		152	Fimeia Irina		32
		153	Fii Marie		14
		154	Smaranda		8
		155	Ileana		5
		156	Icaterina		3
77		157	Marie Mărculeasă văduv(ă)		64
	166		Fii Ilie	23	
					f. 10 v.
78	167		Chirilă Inisău	39	
		158	Fimeia lui Palaghie		36
79	168		Ioan Dăniă	40	

		159	Fimeia lui Icaterina		38
	169		Fii Theodor	15	
80	170		Chirilă Ilisei	68	
		160	Fimeia Palaghie		60
81	171		Gavril sân Iordache	36	
		161	Fimeia lui Marie		26
	172		Iordache	5	
		162	Paraschiva		8

ANI, Mitropolia Moldovei, Conđici, nr. 1.

În anul 1832, în urma apariției Regulamentului Organic, se hotărăște ca, la fiecare biserică unde sunt între 100 și peste 400 de locuitori, să rămână numai doi dascăli⁴⁵. Pentru transpunerea în practică a acestei obligații, Vistieria și Mitropolia au trimis circulare către protopopi care urmau să facă modificările. În aceste condiții, iconomul Grigorie, protopopul de Neamț, alege ca unul dintre dascălii care să rămână la biserica Sfinții Voievozi din Târgu-Neamț să fie „Ștefan sân Maftei din satul Humulești venit în tăbliță cu satul”⁴⁶. Alături de acesta, continua și Ion, fiul Enculeasăi prescornița⁴⁷.

Începuturile bisericii actuale de zid ne duc către anul 1833. Așa cum afirma preotul Chiriac, cel care s-a străduit să ridice sfântul lăcaș, la 1 septembrie în acel an a fost sfințit locul și s-a pus piatra de temelie⁴⁸. Se pare că, la început, lucrările de construcție s-au desfășurat destul de greu, materialul fiind cu anevoie de procurat și de adus până pe dealul pe care se ridica biserica. Așa cum am văzut mai sus, episcopii bisericii, pentru a face economie și a avea și o piatră bună de construcție, au apelat la modalitatea cea mai sigură și mai puțin costisitoare: să dărâme o parte din zidul de deasupra al cetății și să ia materialul necesar ridicării bisericii⁴⁹. Acest lucru se întâmpla în vara anului 1834 când s-a scos piatra pentru a se „prifaci” biserica care „pără acum n-au zădit-o, dară au a să apuca acu, curând, de zădiri și vor întrebuița-o în zădi(u)”⁵⁰. Cu toate că se interzisese a se mai lua piatră de la cetate, episcopii au primit încuviințare în acest sens „ci au dăr(â)mat de pe cetate, dac ... au apucat a o săpa de pe cetate, apoi va ave voi a o rădica pe ace piatră dărmată gios, iar nu mai mult”⁵¹.

⁴⁵ A se vedea Anexa Litera A, *Pentru așezământul tagmei bisăricești din toată țara, spre a să putea fi ne în starea cea mai încuviințată, urmează a i se face mărginire prin aceste mai gios însămnate articule (Regulamentul Organic al Moldovei, ediție integrală realizată de Dumitru Vitcu și Gabriel Bădărău, cu sprijinul lui Corneliu Istrai, Iași, 2004, p. 203).*

⁴⁶ ANI, *Isprăvnicia Neamț*, tr. 634, op. 696, dosar 330, f. 49.

⁴⁷ *Idem*, *Vistieria Moldovei*, dosar 92/1832, f. 33 v.

⁴⁸ *Idem*, *Documente*, 598/122.

⁴⁹ Dumitru Constantinescu, *9 documente moldovenești inedite (1834)*, p. 507.

⁵⁰ *Ibidem*.

⁵¹ *Ibidem*, p. 508.

În continuare, privighetorul ocolului era atenționat că „pentru viitorime va fi cu îngrădire a nu îngădui -a să lua măcar nici o piatră”⁵² din zidurile cetății.

Parohia nu era una bogată. De aceea, preotul Chiriac a făcut apel la Mitropolie să i se elibereze o condică de milostenie ca să poată merge să solicite danii pentru ridicarea din temelie a bisericii. Cu sumele strânse de la donatori, cu ajutorul enoriașilor și cu speranța că va reuși să adune toți banii necesari finalizării, a început construcția. Dar, cu toată strădania sa, timp de patru ani de zile a putut aduna, după cum scria cu durere în suflet, dar și cu năduf, numai 8.854 lei⁵³.

Încă de la început biserica a fost gândită a fi încăpătoare pentru toți enoriașii pe care-i avea. Astfel, lungimea ei de la pronaos la altar era de 9 stânjieni⁵⁴ (aprox. 18 m), la strane era de 4 stânjieni⁵⁵ (aprox. 8 m), iar grosimea zidului era de 7 palme⁵⁶ (aprox. 1,75 m). Dar, iată cum arată documentul care prezintă clar și fără niciun fel de echivoc etapele ridicării bisericii și greutățile pe care le-a întâmpinat preotul până a ajunge să slujească în ea.

„1838 ghen(a)r 20

Pe temeul aceștii jalobe s-au slobozit cerșuta noi condică supt no. 17.

Prea sfinție i înalt și mult mult milostive stăpâne

Cu giutorul lui Dumnezeu și cu mila și blagoslovenia înalt preosfințiilor voastre am săvârșit biserica cu hramul Mai Marelor Voievozi din mahala Pometi a Târgului Neamțul, ci am început-o la anul 1833, 1^u săpt(embrie), lungime bisericii 9 stânjini, cu oltariu, cu oltariul ei și lărgime 4 stânjini la strani, grosăme dzidiului 7 palmi, zidiul tot de piatră, înălțame(a) lui pân la acoperământ de 3 stânjini și 6 palmi, cu răftinu⁵⁷ cu tot, cu turn în mijloc, înălțime(a) lui de la acoperământul bisericii în sus până la al lui acoperământ esti de 3 stânjini și șasă palme, acoperiti și turnul și biserica cu șindilă și boiti verdi și roșu. Pe dinăuntru tencuită gata toată, iară pi dinafară numai turnul s-au tencuit. La care am cheltuit 20.062 lei și 6 par(ale), iară cu condica s-au strâns numai 8.854 lei, iară cu cielalți bani pân la împlinire de 20.062 lei și 6 par(ale) m-am îndatorit pi la niguțitori după cum să arată în condicile somarisâte de însuși protopopul ținutului. Și fiindcă catapiteazma acum să lucrează și tocmala ei este să-i dau 2 mii lei de săpat numai, iar de zugrăvit mă i-au lăsat 200 galbini.

⁵² *Ibidem*.

⁵³ ANI, Documente, 598/122.

⁵⁴ În Moldova stânjenul avea aproximativ 2 m.

⁵⁵ ANI, Documente, 598/122.

⁵⁶ *Ibidem*. Erau două tipuri de palme: palma normală aprox. 25 cm, iar palma domnească aprox. 28 cm.

⁵⁷ Partea de deasupra zidăriei unei clădiri, terminată în roșu.

Pentru aceasta plecat mă rog înalt preosfințiilor voastre ca să binivoiți a-mi slobozi altă condică noao fiindcă în ace vechi sânt puțini fili albe, ca să mă pot plăti di datorii și să pot aduci și biserica întru săvârșire cu toati celi trebuincioasă, și va rămâne veșnică pomenire preosfințiilor voastre.

La mila înalt preosfințiilor voastre supus,
Chiriac duhovnic, sac(helar).
1838 ghenari 15 zile⁵⁸.

Din cele de mai sus rezultă că, la 15 ianuarie 1838, biserica era parțial finalizată. În interior era tencuită, așa cum va rămâne multă vreme de acum înainte, era acoperită cu șindrilă vopsită în verde și roșu, iar turla era și ea tencuită. Măi rămăsese de tencuit exteriorul, se comandase sculptarea catapeteasmei, care costa 2.000 de lei, dar și pictarea icoanelor cu suma de 200 de galbeni⁵⁹. Iconostasul bisericii, așa cum aflăm dint-o informație ulterioară, a fost executat la Mănăstirea Râșca⁶⁰, banii fiind donați de Anton Patrașcu⁶¹.

Odată finalizate lucrările, biserica a fost sfințită de arhimandritul Meletie Racoviță⁶².

Dintr-o Catagrafie a bisericilor din ținutul Neamț din ianuarie 1849 aflăm că, la biserica Sfinții Voievozi din Târgu-Neamț epitrop era economul Chiriac⁶³.

Din *Sinodicul* întocmit în anul 1872, descoperim câteva informații deosebit de importante pentru începuturile bisericii din Pomete. La doi ani după târnosire⁶⁴, a fost podită cu dușumele care au rezistat 18 ani, pentru ca, după aceea, să fie înlocuite cu altele din cărămidă⁶⁵. Apoi, se precizează în același document, „porticul⁶⁶ și clopotnița s-au edificat⁶⁷ la anul 1862, și altarul deasupra porticului în onoarea Sfinților Voievozi Mihail și Gavril⁶⁸”.

Așa cum ne-am propus, investigația noastră a avut în vedere numai anii de început ai bisericii care se termină cu informațiile prezentate în *Sinodicul* din anul 1872. De acum

⁵⁸ ANI, Documente, 598/122.

⁵⁹ O sumă destul de mare, dacă ținem cont că Ana Câmpeanu din Năsăud, mama Veronicăi Micle, cumpăra la 10 august 1850 casa din Târgu Neamț, „din lemn și zid, acoperită cu draniță, având cerdac și compusă din patru odăi, nouă ferestre, șase uși și trei sobe cu horn, pe jos podeală, având în ogradă fântână, beciu, grajdi și șură cu loc de pomi împrejmuit cu gard de scândură după întinderea și stăpânirea actuală” (Gh. Radu, *Contribuții la istoria județului Neamț*, vol. II, Piatra-Neamț, 2009, p. 157).

⁶⁰ ANI, Mitropolia Moldovei, Sinodice, dosar 106, f. 4 r.-v.

⁶¹ *Ibidem*, f. 5 r.

⁶² *Ibidem*, f. 4 v.

⁶³ Idem, Administrative, dosar A 20/1849, f. 31 v.

⁶⁴ Sfințire

⁶⁵ Idem, Sinodice, dosar 106, f. 4 r.-v.

⁶⁶ Intrare monumentală într-un edificiu.

⁶⁷ Construit.

⁶⁸ *Ibidem*.

înainte, rămâne ca cercetări viitoare să scoată la iveală alte momente demne de transmis generațiilor viitoare, despre un monument care merită să aibă o monografie scrisă după toate regulile cercetării științifice.

THE BEGINNINGS OF THE „HOLY VOIVODES” CHURCH
IN POMETE – TÂRGU-NEAMȚ

(Abstract)

In one of the neighborhoods of Târgu Neamț, there is a church dedicated to the „Saints Michail and Gabriel” whose beginnings are still unclear. Despite several hypotheses put forward regarding the founders and the year the construction began, some more speculative than others, there is still no definitive answer to these uncertainties.

Based on unpublished documents discovered in archives, we attempt to provide a „new identity card” as closed to the truth as possible for this monument. The church was built in the fort part of 19th century, probably near another wooden church, with stone brought from demolition of several parts of walls of Neamț Fortress. The original iconostasis was carved and painted at the Râșca Monastery.

ANEXE

1

1834 august 8

Privighetoriul Ocolului de Sus.

Am primit porunca cinst(itei) Is(prăvniciei) supt nr. 6.694, în care me să poruncești, ca să fiu cu privegheri pentru cetățue ci să află la Târgul N(e)amțului și să o dau în purtari de grijă a lăcuitorilor, ca să nu să-s(e) ei nici o piatră dintr-însa și ca să-s(e) îngrăd(e)asc(ă), or(i) de cătră sfânta mănăstiri, or(i) de cătră Târgul N(e)amțului. Dară nu să hotărăști de unde să-s(e) ei pădurili și cu a cui agiutoriu să-s(e) facă acel gardă și în ce vreme: acu în grabă, sau mai după vrem(ea) lucrului? Pentru care va ști cinst(ita) Is(prăvnicie) c-am urmat întocma: cetate(a) am datu în sama satului Vânătorii, fiindă și ea pe acei moșii făcută, cum și mănăstiri(i) i-am făcut cunoscută cuprindere(a) poroncii. Dară va ști cinst(ita) Is(prăvnicie) c-uni(i) din epitropi(i) bisăricii Mai Marilor Voe(i)vozi din N(e)amță, vo(i)esc a prifaci aci besărică au scos o somă de piatră de la cetate, surpând-o de sus, din zădă și pără acum n-au zăditu, dară au a să apuca acu, curăn(d), de zădiri și vor întrebuița-u în zădi(u). Pentru aceas(ta) ce dezlegari, dac(ă) va fi poronca cinst(itei) Is(prăvniciei), ca să o opresc și pe acei(a), sau să rămăe, după cum au scosu, pentru a lor trebuință.

Pentru care rugăm cinst(ita) is(prăvnicie) ca să am dezlegare pentru toate.

Vas(i)le Gorgos.

(1)834, avgost 8,

No. 309.

ANI, Isprăvnicia Neamț, tr. 634, op. 696, dosar 519, f. 5-6.

2

1872 martie 10

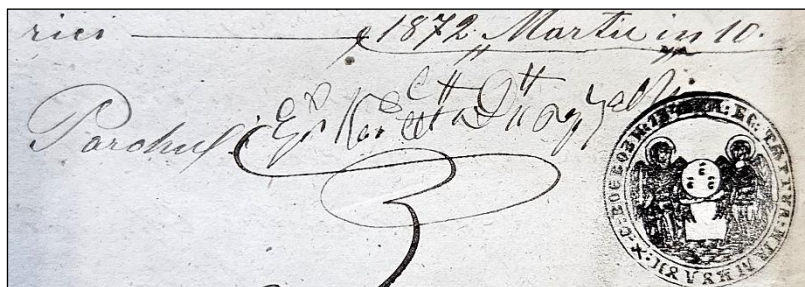
Biserica din început din nou a se zidi la anul 1834 și s-a terminatu zidirea ei la anul 1837, când atuncea, totu în acel anu s-a și sfințitu de preosfințitul arhieriei Meletie Racovăță. Ea atuncea au fost cum egdistă și astăzi, ea nu este și nu consistă din partea patrată este sub capul și cu altarul. Biserica s-au zugrăvitu numai catapeteasma. Însă, după sfântirea ei, la anul 1838 iconostasul și catapeteasma actuală s-au făcut în sf(ân)ta Monastire Râșca. Porticul și clopotnița s-au edificat la anul 1862, și altarul deasupra porticului în onoarea Sfinților Voievozi Mihail și Gavril. Apoi treptatu biserica s-a împodobit cu icoane îmbrăcate în niciun feliu de metalu, numai icoana Maicii Domnului este îmbrăcată însă numai mâinile, iar veșminte și odoară sunt prin osârdia a onorilor epitropi ce după timpu au administratu partea materială a bisericii. La anul 1840, iar biserica s-au pardosit cu dușamele care au constatu un timpu de 18 ani, apoi s-au pardosit cu cărămidă în care egzistă și în timpul de față.

ANI, Mitropolia Moldovei, Sinodice, dosar 106, f. 4 r.-v.

Cel întâi editoriu și înzestrător acestei sf(in)te biserici mai sus citată au fost prin osârdia și multa osteneală a iconomului Chiriacu Stamatîn, ci au umblat și s-au străduitu de au edificatu acest sf(ân)tu templu.

Al II-le au fostu d(umnea)lui Anton Patrașcu care cu a sa cheltuială s-au pictorisitu /zugrăvitu/ catapeteasma acestei sf(in)te biserici.

ANI, Mitropolia Moldovei, Sinodice, dosar 102, f. 5 r.

Primul sigiliu al Bisericii Sfinții Voievozi din Pomete-Târgu Neamț.
(ANI, Mitropolia Moldovei, Sinodice, dosar 102, f. 5 v.).

No 3105

8 august 1834

Handwritten text in Cyrillic script, likely a letter or document, written on aged paper. The text is dense and covers most of the page. The handwriting is cursive and somewhat difficult to decipher due to the angle and ink bleed-through. The document is numbered 'No 3105' in the top left corner and dated '8 august 1834' in the top right corner. The text appears to be a formal communication, possibly a petition or a report, given the context of the caption.

Fig. 1a. 8 august 1834. (ANI, Isprăvnicia Neamț, tr. 634, op. 696, dosar 519, f. 5-6).

